

Дел 2: Дополнителни информации

1. Најчесто поставувани прашања за Конвенцијата за правата на детето

За што се работи?

Конвенцијата за правата на детето на ОН е меѓународна спогодба за човековите права којашто ги регулира правата на младите луѓе. Таа беше усвоена во 1989 год. од Генералното собрание на ОН. Конвенцијата се состои од 41 член за правата на младите луѓе, еден член за јавната свест и дванаесет членови за прашањата како се надгледува, ратификува и става во сила Конвенцијата. Конвенцијата за права на детето беше прифатена од повеќе земји отколку било која друга меѓународна спогодба за човековите права. До декември 2008 год. 139 земји ја потпишаа и ратификуваа Конвенцијата.

Што според Конвенцијата за правата на детето е дете?

Кога ОН велат „дете“ тогаш тие мислат на сите млади луѓе под 18 години, освен ако полнолетството претходно се постигнало (т.е. кога некој важи за возрасен). Тоа е запишано во првиот член на Конвенцијата.

Како функционира Конвенцијата?

Иако Конвенцијата не е национален закон, мора принципите на Конвенцијата за правата на детето да се најдат во националното законодавство, во политиката и во програмите на различните држави. Владите мора на ОН редовно да им подготвуваат извештаи за напредокот на имплементирањето на Конвенцијата за правата на детето. Овој систем на давање на извештај ја става владата под притисок навистина да ги почитува правата на младите.

Дали Конвенцијата на ОН предизикова разлика во нашиот живот?

Со ратификувањето на Конвенцијата на правата на детето Владите се обврзуваат да ги почитуваат правата на луѓето под 18 години, да им се дозволи да учествуваат во одлуки кои што се однесуваат на нив, да се гарантира нивното преживување и да ги штити од опасности. Член 4 вели дека владите коишто ја прифатиле Конвенцијата мора да превземат „соодветни мерки“ за да ја спроведат истата. Конвенцијата исто така вели дека владите мора да се залагаат со сите средства кои им се на располагање за нашите економски, социјални и културни права. Дури кога знаеме што стои во Конвенцијата и што таа значи можеме да работиме на тоа и да гарантираме дека тие права одредуваат како треба да се третираат младите луѓе.

2. Детските права – Дел од процесот на човекови права

Конвенцијата за правата на детето во светски рамки е најчесто прифатениот инструмент на човековите права од земјите во историјата. Таа е ратификувана од сите освен од две земји и оттука ги носи децата и нивните права во центарот на стремежот за универзално применување на човековите права. Преку ратификувањето на овој инструмент националните

влади се обврзаа да ги заштити и почитуваат детските права и тие истовремено имаат изјавено дека се согласни оваа одговорност да ја застапуваат пред меѓународната заедница.

Конвенцијата за правата на детето се базира на различни културни традиции и правни системи и е една универзално призната збирка од обврски и стандарди за кои не може да се преговара или да се дискутира. Таа ги утврдува фундаменталните човекови права за сите деца во светски рамки без разлика од било каков вид.

- Правото на преживување,
- Правото на оптимален развој,
- Правото на заштита од штетни влијанија, злоупотреба и искористување, -
- Правото неограничено да се учествува во семејниот, културниот и социјалниот живот.

Секое право, коешто е формулирано во Конвенцијата е неделиво од човечкото достоинство и хармоничниот развој на секое дете. Конвенцијата ги штити детските права со што стандардите за здравствена заштита, образованието ги става во правните, граѓанските и социјалните побарувања. Овие стандарди формираат мерна единица на која може да се чита напредокот. Земјите кои што учествуваат во Конвенцијата за правата на детето се обврзани законите и акциите секогаш да ги развиваат и конципираат во поглед на најдобрата добросостојба на детето.

Конвенцијата за правата на детето е првиот правно-обврзувачки меѓународен инструмент кој што ги вклучува сите човекови права т.е. како граѓански и политички, така и економски, социјални и културни права. Два дополнителни протоколи (за учество на деца во вооружени конфликти и за трговија со деца, проституција со деца и порнографија со деца) беа прифатени за да се зајакнат мерките на Конвенцијата во овие области. Тие беа ставени во сила на 12. февруари односно 18. јануари 2002 година.

Развојот на модерните општества наметнува едно друго прашање: Правото на слобода го поддржува развојот на плуралистичкото општество и ги подвижува секуларизацијата и еден индивидуализиран стил на живеење. Како овие општества при сите основни вредности можат да најдат еден минимален консензус кој што е обврзувачки за сите граѓани?

Човековите и детските права во светски рамки имаат многу придонесено за модернизирање на политичките, економските и културните системи и се грижеа за тоа светот да станува посигурен и почовечки. Сепак тие не смеат никогаш да се набљудуваат како разбирливи сами по себе и секоја генерација мора да придонесе за нивниот развој, секогаш наново да се преговара и да се залага за тоа ветувањата за детските и човековите права да можат да се одржуваат и во иднина.

Човековите права врз кои се засниваат детските права имаат долга традиција. Претходници и паралели за тоа се наоѓаат уште во големите светски религии и филозофски струења. Модерните човекови права за прв пат се претставени во времето на просветителството и ги инспирираа Американската и Француската револуција. Денес тие се втемелени како основни закони во пишаните и напишаните Устави на модерните демократии. Од почеток човековите права беа многу важни за да можат послабите во едно општество да бидат заштитени од

појаките. Затоа и правата на детето се толку важни. Малолетните спаѓаат во групите чијшто правен статус наспроти егзекутивната моќ е најслаб.

Процесот којшто водеше до човековите права беше како револуционерен, така и еволуционарен. Тој створи различни генерации на човекови права: Класичните закони за слобода, социјалните закони, кои што пред сè се засниваат на вредноста на еднаквост, еколошките и општествените закони кои сè уште се дискутираат и кои се занимаваат со темите на развојот и на обостраната зависност во еден глобализиран свет и како понатамошна изведба на детските права.

Процесот на развој и проширување на човековите и детските права сè уште е во тек и со тоа тешко дека нешто ќе се промени во блиска иднина: Универзалните побарувања на човековите и детските права повторно се ставени под знак прашалник, тие во светски рамки се попречуваат преку диктатури и автократски влади и динамичниот развој на модерното општество и технологија наметнува нови прашања и го става процесот пред нови предизвици. Како на пример во времето на интернетот може да се загарантира заштита на приватната сфера во комуникацијата?

Човековите права постојано го зголемуваат нивното значење како рамка за секуларната етика како што и во Повелбата на Обединетите Нации и во Конвенцијата за човековите права на Советот на Европа доаѓа до израз. Тие се единствената збирка на вредности кои имаат шанса да бидат прифатени од светската заедница универзално.

Но секогаш има повторно држави кои под изговор на правата на сувереност ги повредуваат основните човекови и детски права на нивните граѓани. Како човековите и детските права можат да се спроведуваат и заштитуваат во еден свет на суверени држави вклучувајќи ги демократиите и диктатурите останува отворено прашање. За да може да се заштити мирот не само меѓу, туку и внатре во државите се чини дека е неопходно и понатамошно усогласување и понатамошен развој на Повелбата на Обединетите Нации.

Човековите права, а со тоа и правата на детето се универзални. Од ова ветување зависи и нивната веродостојност. Тие важат како неделлива целина за која ниту може да се преговара, ниту за доброто на западот да бидат редуцирани на политички фолклор.

Човековите права се природни права и како такви неотуѓиви. Такашто ни една држава ја нема моќта да ги гарантира или ускратува човековите права туку нив само да ги признава и да ги заштитува. Човековите права се базираат на тоа дека државата му служи на индивидуалецот, а не обратно. Тие важат за сите луѓе независно од возраста, полот, етничката припадност, националноста итн.

Човековите права содржат сепак и одговорност. Правото на слобода на секој поединец, на пример, мора да биде усогласено со она на другиот човек: не смеам мојот слободен простор да го ширам на сметка на слободата на другите. Слично на тоа правото на слобода на изразување, не го вклучува правото другите луѓе да се навредуваат. Во одредени земји слободата да се поседува сопствен имот, како на пример, фабрики или други производствени згради е законски ограничено за да може да се контролира одлучувањето на ниво на менаџментот којшто се однесува на сигурноста (безбедноста) на работното место. Тешко е да се најде точниот баланс помеѓу заштитата и ограничувањето на човековите права. Тоа исто така одново води до дискусии и повреди кои што мора да се решаваат со носење на политички одлуки и / или мора да бидат законски предвидени во уставот. Така станува и јасно зошто човековите права во светски рамки во различните демократии се појавуваат во толку „верзии“.

3. Како се создадени детските права

1945	<p>По Втората светска војна се обединија многу нации во светот во една заедница и ја основаа ООН т.е. Обединетите Нации.</p> <p>Заедно тие сакаа да ги поддржат мирот и слободата во светот.</p>
10. декември 1948	<p>На овој ден ОН ја донесоа Универзалната декларација за човековите права.</p> <p>Во општото разбирање овие основни права за сите луѓе ги опфаќаат исто така и правата на децата на целиот свет.</p> <p>Наскоро гласовите дека децата биле нешто посебно и затоа им е неопходна посебна заштита станаа гласни.</p>
1950	<p>Направен е првиот нацрт на детските права. Тој повеќе години се дискутираше од претставниците на земјите членки на Обединетите Нации.</p>
20. ноември 1959	<p>На овој ден се донесе Универзалната декларација за човекови права од Обединетите Нации.</p> <p>Таквата декларација всушност не е обврзувачка за сите држави, но важи како препорака на сите држави за идните политички одлучувања и програми.</p>
1979	<p>Оваа година се славеше низ целиот свет како година на детето. Детските права беа насекаде тема и беа дискутирани. Сè повеќе луѓе сакаа овие права да се изработат во детали во корист на децата и што беше уште позначајно да добијат правно една повисока обврзаност.</p>
20. ноември 1989	<p>На овој ден Генералното собрание едногласно ја донесе Конвенцијата за правата на детето или како би кажале ние спогодбата за правото на детето.</p> <p>Оттогаш скоро сите нации на светот ја имаат потпишано Конвенцијата за правата на детето.</p> <p>Со тоа сите земји се обврзаа да ги прошируваат информациите за правата на детето, да ги применат тие права и да му се посвети посебно внимание на заштита на децата.</p> <p>И покрај тоа децата на многу места во светот се жртва на голема неправедност.</p> <p>Секој од нас е одговорен и мора да придонесе сите деца од овој свет да ги уживаат овие права.</p>

4. Доживување, запознавање и спроведување на детските права

Децата не само што треба да знаат кои права ги имаат; тие треба исто така и да научат овие права да ги прифатат и користат. За да се случи тоа, училиштето мора да понуди рамка во која учениците ќе можат да ги стекнат тие многубројни искуства за изучување на односот. Во врска со трите главни димензии на образованието за демократија се работи примарно за следните искуства:

Доживување на детските права: Учениците ги создаваат детските права во форма на принципи кои што директно го одредуваат нивниот соживот во одделението и во училишната заедница, кои имаат значи непосредна врска со тоа. Овде се работи за посредување и изградување на ставот, вредностите и вештините.

Запознавање на детските права: Учениците создаваат и сфаќаат кои права ги имаат. Услов за овој процес во кој знаењето и разбирањето се во центарот на вниманието е целниот и аналитично планираниот вовед од страна на еден наставник.

Спроведување на детските права: Децата се охрабруваат да се залагаат за нивните права во одделението и во училиштето и да ги чуваат. На овој начин се подготвуваат за нивната идна улога како информирани и активни граѓани во демократската заедница, (значи овде централно се работи за учеството во животот во училиштето и подоцна во животот како возрасни.)

Трите димензии на учење во образованието за демократија се поддржуваат и дополнуваат едни со други. Моќностите како може да се иницираат и да се спроведат соодветните процеси на учење ни ги посочува овој прирачник. Посебно аспектот на „доживување на детските права“ условува грижлив избор на наставни методи. Само така учениците можат да го создаат училиштето како една микро заедница која навистина се раководи од принципите на детските и човековите права. Во оваа смисла тие мора задолжително да стекнат искуството дека тие ќе бидат респектирани како личности и нивното мислење во дискусиите и процесот на одлучување сериозно ќе биде прифатен. Искуствата кои што децата и младите ги имаат треба да се респектираат и рефлектираат, а тоа се наоѓа токму на пресекот меѓу нивната сопствена реалност и знаењето за човековите и детските права. - Дека за целата училишна заедница е голема задача да се запознаат детските и човековите права, да се доживеат и спроведат на училиште - пред сè, во примерни рамки во училиштето - да научат како може да се учествува во едно демократско општество е навистина надвор од сомнение. За оваа задача успешно да се совлада, не треба само наставниците и училишното раководство да дадат својот придонес, туку исто толку многу и учениците и нивните родители. Во овој процес тоа е често пропагиран принцип на учество кое што конкретно треба да се доживее. Многу веќе доживевани форми на учество во училиштето и училишната заедница со ова стануваат дел од образованието за детските права.

Различни форми на учество

Учеството може да добие различни форми. Тоа започнува во училницата или во училишната заедница и расте сè повеќе во текот на животот:

1. Да се информира себе си за актуелни прашања и раководствените сили
2. Да се пишува за актуелните прашања и раководствените сили
3. Да се дискутира за актуелни прашања
4. Да се залага за одредена работа во заедницата
5. Да се формира група од интерес (или политичка партија) или да се пристапи на општествена организација или на базична организација
6. Да се учествува на средбите на групите со заеднички интереси
7. Да се стане раководител на невладина организација
8. При избори да се оди на гласање
9. Да се поддржат кандидатите во предизборната трка
10. Да се кандидира како кандидат на избори и доколку се биде избран да се стапи во служба
11. Да се плаќаат даноци
12. Да се лобира
13. Да се отслужи воена служба
14. Да се користат постоечки правни патишта, како на пр. да се контактираат владини службеници. Да се донесе еден случај пред суд итн.

5. Дидактички пристап: Учење со помош на примери

Предлозите за настава во овој прирачник се ориентираат на индуктивен пристап, при што конкретните примери формираат појдовна точна. Притоа учениците ги учат општо важечките принципи или апстрактни проблеми и се обидуваат да ги разберат со помош на искуството кое го стекнале при занимавањето со овие конкретни примери т.е. преку анализа на истите. Следните три чекори мора да ги планира и изведува наставник за да може да предава со помош на примери:

1. Внимателен избор на еден или повеќе соодветни примери; одлука со кои медиуми и методи да се воведат примерот односно примерите.
2. Обезбедување на внимателно модерирана фаза на дискусија и анализа, за време на која учениците, со помош на примери, развиваат општо разбирање за темата и нејзините клучни концепти.
3. Обезбедување на соодветна прилика да го применат новостекнатото знаење и запознаените категории и да ги испробаат во нов контекст (продлабочување, трансфер).

Основни информации

Како поддршка на чекор 2 во секоја наставна единица се употребува матрица којашто се однесува на сите три горе реферирани димензии на образованието за демократија. Во долната половина од матрицата (спореди дел В во секоја наставна единица) се предлагаат клучни прашања кои треба да им помогнат на учениците наученото да го анализираат во одделението. Оваа анализа е важна за целите на учењето, содржините и сознанијата да не останат само апстрактни концепти, туку да бидат опфатени од учениците со збор, разбрани, искусени и да можат да се применат во секојдневниот живот. Со размена на нивните идеи во одделението имаат корист како поединечните ученици така и училишната заедница како целина.

Докажано е дека процесите на учење имаат најмногу ефект кога учениците знаат што, зошто и за што учат. Затоа е клучно учениците да сфатат зошто одредени концепти и категории, карактеристики и механизми од демократското општество мора да ги знаат. Исто така, во фазите на размислување/анализа и дискусија, не треба да бидат тематизирани само главните и крајни последици туку и целиот процес на учење. Во смисла на конструктивистичкото учење, учениците стануваат свесни за тоа како учат, во кој тип на учење спаѓаат и кои се нивните специфични јаки страни и потреби во однос на учењето. Во наставата, која се ориентира на постулатот „да се дозволи да се доживеат детските права“, наставниците се поттикнуваат и охрабрени да им обезбедат или гарантираат на нивните ученици време и простор соодветно на нивните потреби. Само така поединечните ученици можат да го запознаат сопствениот тип на учење и да го интегрираат како дел од сопствениот идентитет.

Понатаму наставникот во смисла на демократско водење на одделението не треба да ги набљудува целите на учење и патот до нивното постигнување само како средство за сопственото планирање на наставата, а туку и секаде каде што има тоа смисла и е можно да комуницира со учениците. На тој начин самото планирање на наставата може да стане вежба за изнаоѓање на демократски одлуки.

Воедно наставата на тема „детски права“ може со оваа форма на мета-учење да стане модел за тоа како учениците сосема општо треба да посредуваат, да ги организираат нивните сопствени процеси на учење. Притоа се работи за една важна клучна квалификација, а ние мора да земеме во предвид дека процесите на промена во модерното општество (на пример, во поглед на технологијата, економијата и животната средина) стануваат сè подинамични и покомплексни. Ова ги става новите генерации пред нови предизвици. За да се опстане во професијата и да може да се учествува во различни одлуки, мора овие генерации да се занимаваат со проблеми во доживотниот процес на учење којшто денес сè уште никој не може да го предвиди. За да се биде подготвен за тоа мора нашите ученици рано да станат експерти во кооперативното учење и во проектната работа, во оценувањето на процесот, како и во решавањето на проблеми. Во овој прирачник предлагаме за тоа мали чекори кои што треба да ги поддржат децата на почетокот на нивната кариера на учење.

6. Пристап ориентиран кон дејствување: Следење на учењето

Деветте наставни единици во овој прирачник се конципирани како мали проекти. Учениците дејствувачки се занимаваат со проблемите на начини кои што се типични за работа во и со проектите што на пр. се однесува на наставниот материјал, работната организација, комуникацијата или временскиот менаџмент. Со тоа што изнаоѓаат пат и средство како да ги препознаат претставените проблеми и како тие можат да бидат решени, учениците стекнуваат еден ред на важни компетенции (учење кое што е базирано на делување или на задачи за учење „task-based learning“).

Еден пример: Во првата наставна единица децата имаат за задача да направат цвеќе кое што го носи нивното име и на кое треба да стават нивна фотографија. На самите нив им е препуштено како ќе го обликуваат цвеќето, каде ќе најдат материјали, како ќе најдат соодветна фотографија и како ќе го планираат нивното време. На овој начин децата учат многу „on the job“. Сепак наставникот мора да постави рамки за задачите и внимателно да ги планира. Така на пример, треба да се донесат одлуки за следниве прашања: Колку време ќе им треба на децата? Кои материјали морам да ги ставам на располагање? Дали одредени делови за цвеќињата треба да ги подготвам пред наставата? (Види наставна единица 1 претставените варијанти на проектот.) Примерот покажува дека децата уште многу рано можат да бидат охрабрени да преземат одговорност за нивната училишна работа. Де факто значи дека одговорноста ќе си ја делат со наставникот. Овој вид на рано осознавање е важен доколку учениците во повисоките одделенија треба нивната работа сè посамостојно да ја планираат.

Во наставата на тема детски права (како еден дел од областа на образованието за демократија) наставникот презема мноштво на улоги и станува активен во различен аспект. Така на пр. активностите за аспектот „Запознавање на детските права“ често одговараат на класичната функција на доделување на упатства и на посредување на информации: наставникот посредува во едно предавање, во задача за читање или друг импулс на информации, за учениците да се стекнат со соодветното знаење за детските права; дава дополнително евентуално други напатствија и задачи. Сосема поинаку кај димензиите „Доживување на детските права“ и „Спроведување на детските права“. Овде од страна на наставникот се работи пред сè за тоа да се обезбедат и грижливо да се модерираат дидактичкиот простор и сетинзите во кои учениците делуваат, откриваат и ориентирано кон трансфер стекнуваат автентични примарни искуства и ги рефлектираат. Изборот на наставната форма зависи како што е покажано и во нашите предлози за планирање тесно од целите и содржините за кои се работи во соодветната активност.

Наставата која што е ориентирана кон делување и базирана на задачите бара во секој случај внимателно планирање и подготовка, и тогаш кога наставникот на прв поглед се чини дека е помалку активен отколку во вообичаената одделенска или фронтална настава. Всушност и во реалноста мора наставникот, при таквата наставна форма, постојано да го има на око случувањето во одделението додека учениците работат, да може брзо и флексибилно да реагира на нивните различни предуслови, компетенции, потреби на учење и претстави за вредностите.

7. Предавање за детските права: Прашања за појаснување како помош

Во овој прирачник направен е обид малите проекти за настава на тема детски права така да се опишат, што основниот концепт – учење ориентирано кон делување, фокусирање на решавање на проблеми, интерактивно учење и учење во чиј центар се учениците, училиштето како слика на заедницата кое што се води по принципите на човечките и детските права – ќе може да се пренесат од страна на наставникот и на други задачи и теми.

Наставните методи кај овој пристап се важен дел од пораката која што треба да се проследи. Компетенцијата да се избераат соодветните методи и генерално да се планира наставата за да се поткрепат учењето и содржината мораше да се запази и во нашиот прирачник. Овие прашања за појаснување можат да служат како водич за планирање на други слични проекти.

Основни информации

Прашања за појаснување	Референци за наставните единици во оваа книга
Дали темите и методите се адекватни на нивото на знаење, на ставовите и очекувањата на учениците?	Наставникот мора сам да може да го оцени тоа, а мора и да одлучи кој вид на советување им е потребен на учениците.
Составот на одделението (на пр. односот на половите, етничката основа, потребите за учење) ги одредуваат условите за учење во одделението. Дали наставникот ги зеде во предвид овие услови при изборот на методите?	Само наставникот може да го одговори ова прашање. Можеби врз основа на одредени услови на учење во едно одделение ќе мора една наставна единица да биде прилагодена за да може да биде оправдана на соодветните прашања и потреби.
Дали предвидените методи будат кај учениците интерес за учење и дали тој интерес може да се одржува?	Пристапот ориентиран кон делување во оваа наставна единица обезбедува активно учество на учениците во наставата.
Дали методите им овозможуваат на учениците лично да ја преземат иницијативата и дали им дозволуваат самите да го управуваат нивниот процес на учење?	Преку проектната настава на учениците им се пренесува одговорноста за нивната работа, вклучувајќи го и временското планирање. Ризикот од промашување постои исто како и во реалниот живот и со тоа нуди добар повод за учење; ова се разбира под услов да се рефлектира за тоа со една можност на сочувствување.
Дали методите им дозволуваат на учениците да ги рефлектираат нивните лични искуства и делувања?	Секоја наставна единица содржи фаза на договарање; во некои учениците експлицитно се иницираат да ги рефлектираат нивните искуства на учење.
Дали учениците преку методите се охрабруваат да ги набљудуваат проблемите и поставувањето на прашањата од различни перспективи?	На пр. наставна единица 1 – Јас имам име: Децата стануваат свесни како меѓусебно се прифаќаат и дека секое дете си поседува своја единствена личност. На пр. наставна единица 8: Едно детско право се анализира од различни перспективи.
Дали методите поддржуваат критичко мислење и дискусии во одделението?	Сите наставни единици содржат рунди на дискусија и го поддржуваат критичкото мислење.
Дали методите на учење го потпомагаат учењето со „глава, срце и рака“	Уметнички дела, кутија со богатство, ставање во улога на магионичар.
Дали методите им дозволуваат на учениците да ги применат нивните компетенции?	Различни аранжмани на учење (поединечна работа, кооперативно учење, разговор во одделението (одделенска дискусија). Проектите водат до видливи резултати. Рефлексијата на сопственото учење покажува кој напредок е постигнат и кои цели се постигнати.
Дали методите им дозволуваат на различните типови на учење да учат на различен начин (конструктивистичко учење)?	Индивидуалниот аранжман на учење и широкиот избор на активности им дозволува на различните типови на учење да работат и да се развиваат соодветно на нивните потреби.

Дали методите им помагаат на учениците да ги развиваат нивните основни вештини (на пр. собирање на информации, држење на предавање, планирање на проект, работење во група)?

Проектната работа е идеална за да се стекнат основни вештини и да се зацврстат истите како на пр. собирање на информации, држење на предавање, планирање на проект, работење во група.

8. „Тоа значи дека јас имам право на пауза, или...?“

Мала приказна од училиницата

Наставничката Садина Сиерчиќ внимателно ја подготви просторијата. Децата седат заедно во групи. Нивните клупи служат како групни маси. На секоја маса се наоѓаат големи пликови. На една од масите седат зајациите, на друга мечките, на трета тигрите. Еден многу возбуден млад зајак смее како прв да го отвори пликот на неговата маса. Наставничката го замолува осумгодишникот да го прочита на глас текстот.

Зајакот чита: „Децата имаат право на најдобра медицинска грижа“ и повторно си седнува. „Тука има и број“ вели наставничката. „Ние навистина нема да сметаме, но бројот е важен!“. Зајакот повторно станува на неговите задни ноциња и чита: „Член 24“. Наставничката е задоволна. Зајакот застанува на табла пред одделението. Неговиот член стои на шарено парче хартија во форма на балон. Тој смее балонот да го прицврсти на таблата.

На таблата има место за многу балони. Наскоро децата ќе летнат една кошничка која го носи името „Детски права“ со помош на многу балони. Наставничката ја става нејзината рака на рамото на зајачето и е среќна како и тоа. „Ова е едно од вашите права“, им вели таа на децата и продолжува: „Во сите ваши пликови има уште многу повеќе од тоа. Секое право е еден балон.“ Децата разбраа. Сега се дигаат многу раце во висина. Тие едвај чекаат да отворат плик, да прочитаат на глас, да дојдат напред, да го прицврстат балонот на таблата, да бидат пофалени и да ја летнат кошничката.

Ова продолжува вака половина час. Само што сега се мечките на ред, поточно: едно мало девојче мече. Тоа го има пред себе членот 30 и го чита на глас: „Децата кои што припаѓаат на малцинство имаат право да ја живеат нивната сопствена култура, да ја практикуваат својата религија и да зборуваат на својот јазик.“ А од соседната маса еден тигар дополнува: „Децата имаат право на одмор и слободно време, на игра, култура и уметност. Тоа е член 31“.

Расположението кај третоодделенците е весело, ентузијастичко и активно. Има многу движење и шепотење во одделението и секој сака да го слушаат другите.

Дали е ова добра настава? Дали е ова добра лекција за детските права? Колку релевантна е оваа настава за присутните ученици и нивните компетенции? Можеби јас би морал да споменам важен детаљ. Овој час го набљудував пред околу десет години во Горажде. Горажде е еден мал град во источна Босна кој што е исклучен од околината, изолиран и за време на војната скоро забораен и за малку фалеше да ја доживее истата судбина како Сребреница и етнички да биде исчистен. Со овие основни информации и само неколку години по склучувањето на мирот од Дејтон, за учениците, а пред сè и за наставникот сигурно беше возбудлива, но нималку лесна задача во училиштето да се разговара за темите како слобода на вероисповед и заштита на малцинствата. Уште еднаш се навраќаме на лекцијата. Кон крајот на часот го прашува наставничката нејзиното трето одделение, што сега тие научија. Едно смешно малечко зајачко девојче крева рака и вели: „Сега знам: Членот 31 пропишува дека имам право на одмор и слободно време. Тоа значи дека имам право на пауза или? А јас сум сега уморена и ми треба пауза!“ Целото одделение започнува да се смее.

Основни информации

Наставничката отпрво исто така се смее, а потоа замислено гледа во групите деца наредени во круг.

Што се случи тогаш? Како продолжи понатаму? Сега оваа наставничка стоеше пред голема потешкотија: Ученичката ја научи нејзината лекција и направи возбудлив обид еден член од Конвенцијата да го примени во секојдневието. Јас не можев да погледнам внатре во главата на наставничката, само можев да претпоставам во каква тешка ситуација беше таа сега. А покрај тоа и самиот требаше добро да размислам: Дали е тоа така замислено со оваа конвенција, која што пред сè е правен инструмент? Дали е возможно дека верно на конструктивистичката парадигма на учење секој може да си крои сопствена интерпретација? Што ќе се случи во училищата доколку го дозволиме ваквото размислување? Садина Сиерчиќ наставничката на трето одделение од источна Босна во овој момент немаше време да ги одмери комплексните правни или општествено релевантни мисли. Таа зачекори на тенок мраз и веројатно точно знаеше дека сега е решавачкиот момент: Сега таа за многу ученици од нејзиното одделение може да постави пресвртница. На еден или друг начин. Сега таа ќе одлучи за тоа дали детските права ќе останат весел час со балони – без делување на секојдневното мислење – или овде во Источна Босна, на овој утрински час во раното лето на крајот од 90 години на минатиот век ќе се случи она што сите си го посакуваме: вистинско занимавање со една од најзначајните спогодби која во последните 25 години беше ратификувана низ целиот свет – занимавање со Конвенцијата за правата на детето. Садина Сиерчиќ реагираше на следниот начин. Таа прво погледна кон одделението, а потоа кон девојчето и рече: „Да, ти имаш право. Да, постои членот 31. И тој ти гарантира тебе, а и на сите други деца одмор и израмнување. Тоа значи дека јас сега треба добро да размислам колку домашна работа треба да ти дадам тебе и на другите. Јас морам да размислам дали е правилно секој ученик кој за време на часот можеше сè да заврши, да нема ништо за домашна работа, а оние кои се побавни или погрижливи да имаат повеќе домашна работа и помалку време за одмор. Да, таквите работи морам да си ги размислам, ако го познавам членот 31 од Конвенцијата за правото на детето“. Со тоа Садина Сиерчиќ не беше готова. Таа продолжи: „Но јас морам да ти кажам и нешто друго. Ти сега го знаеш и членот 28. А тој ти го гарантира правото на образование. А сега за тебе и за сите твои другари сè до одморот е време за образование.“

Учениците од одделението беа сега мирни, а ученичката не беше вистински задоволна со овој одговор. Тоа можеше да се види. Таа не мораше ни да биде. Што се случи ова мајско утро во источна Босна? Една осумгодишна ученичка се обиде да ја разбере меѓународно важечката Конвенција која беше ратификувана од нејзината земја, а со тоа стана државно право. Но многу повеќе од тоа: Таа се обиде Конвенцијата да ја вгради во нејзиниот живот, во нејзиното секојдневие и таму дури и да ја примени. Таа се обиде да ја интерпретира и тоа го направи на вистинското место, токму училиштето за оваа ученичка е местото на кое таа е во директен контакт со нејзината држава. На ова место се одлучува како таа ќе се сретне со оваа држава и претставниците на државата и како таа ќе биде пресретната од нив.

А наставничката? Оваа наставничка се сретна со нејзината ученичка на исто ниво. Таа го дозволи она што ние го нарекуваме „Empowerment“ и истовремено се обиде соодветно да реагира. Садина Сиерчиќ од Горажде со нејзиното одделение, а посебно со нејзината ученичка започна еден долг пат. Таа повеќе или помалку и покажа разбирање на

осумгодишната ученичка дека во Конвенцијата за правото на детето стојат членови кои што се едни наспроти други конкуреттни. Членови кои што всушност не се исклучуваат, но кои треба да се разберат во взаемната зависност. Во ова одделение тоа претпладне во секој случај Конвенцијата за правата на детето стана инструмент кој што важи како неедноставен да се научи, туку треба да биде за сите учесници еден систем на вредности којшто ќе не тера на делување кое што помага сопственото делување да се стави во поголем контекст.